

στικών σχεδίων, με κριτική αντιμετώπιση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας γύρω από την Ιστορία της Ελλάδας και της Τουρκίας, β) την άσκηση κριτικής στους επίσημους μύθους και στις αφηγήσεις του ελληνικού και του τουρκικού εθνικισμού καθώς και την αμφισβήτηση των παγιωμένων θέσεων για την αναπόφευκτη ανάδυσση του «ελληνικού» και του «τουρκικού» έθνους αντίστοιχα, γ) ο συσχετισμός των δύο αυτών περιπτώσεων με τον ευρύτερο ακαδημαϊκό διάλογο για τον εθνικισμό και η πρόταση μιας θεωρητικής προσέγγισης των διαδικασιών οικοδόμησης του έθνους και στις δύο χώρες, δίνοντας έμφαση στα χαρακτηριστικά και ιδιάζοντα γνωρίσματα της κάθε εθνικιστικής φαντασίωσης, φωτίζοντας όμως παράλληλα και τις ομοιότητες καθώς και τη συμβιωτική σχέση μεταξύ των δύο.

Εξετάζοντας τα έργα της λαϊκής και της επιστημονικής ιστοριογραφίας και λογοτεχνίας σχετικά με τον ελληνικό και τον τουρκικό εθνικισμό, ο Ουμούτ Οζκιρμιλί – αναπληρωτής καθηγητής Πολιτικών Επιστημών και διευθυντής του Κέντρου Ελληνοτουρκικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Μπιλγκί της Κωνσταντινούπολης – και ο Σπύρος Α. Σοφός – επιστημονικός ερευνητής Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σπουδών στο Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών του Πανεπιστημίου Κίνγκστον του Λονδίνου –, αναζητούν τα ίχνη της εμφάνισης και της ανάπτυξης του ελληνικού και του τουρκικού εθνικιστικού οράματος κατά τα τελευταία 200 χρόνια, αμφισβητώντας την επικρατούσα αντίληψη για την αναπόφευκτη ανάδυσση του «ελληνικού» και του «τουρκικού» έθνους. Και οι δύο μελετητές, μολονότι αναγνωρίζουν την πολυπλοκότητα της σχέσης μεταξύ των δύο εθνικιστικών σχεδίων, αναλύουν τις πολιτικές που υιοθετήθηκαν σε σχέση με τη γλώσσα, τη θρησκεία, τη μνήμη και την Ιστορία, την εδαφική επικράτεια και το τοπίο, όπως επίσης και τις διαδικασίες ομογενοποίησης, περιθωριοποίησης και «μειονοτικοποίησης» πληθυσμών και πολιτι-

στικών παραδόσεων, αλλά και τη θεσμική υποστήριξη του ελληνικού και του τουρκικού εθνικισμού.

Αξιοθαύμαστη η συνεργασία μεταξύ επιστημόνων από δύο «αντίπαλα» κράτη, αναδεικνύει και προσεγγίζει θαρραλέα και με επιχειρήματα μια σειρά από ευαίσθητα ζητήματα.

Cemal Kafadar. ANAMEΣA ΣΕ ΔΥΟ ΚΟΣΜΟΥΣ. Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Μετάφραση: Αντώνης Αναστασόπουλος. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2008, σελ. 351, τιμή: 30,00 €.

Το ζήτημα της εμφάνισης των Οθωμανών, ιδρυτών ενός δυναστικού κράτους, το οποίο ήταν ένα από τα μακροβιότερα (περ. 1300-1922) στην παγκόσμια ιστορία, ελάχιστα έχει μελετηθεί και κατανοηθεί. Οι ιστορικοί ουσιαστικά αναπαρήγαγαν θρύλους από αφηγήματα της μεθορίου, τα οποία καταγράφηκαν για πρώτη φορά κατά τη δεύτερη πεντηκονταετία του 15ου αιώνα.

Το 1916 ο Χέρμπερτ Α. Γκίμπονς με το αρκετά αφμιλεγόμενο βιβλίο του *The Foundation of the Ottoman Empire*, άνοιξε τη συζήτηση για την άνοδο της οθωμανικής ισχύος· ο διάλογος συνεχίστηκε μέχρι τη δεκαετία του 1950 οπότε ο Φουάτ Κιοπρουλού εξέδωσε το σημαντικό έργο του *Les Origines de l' Empire Ottoman* (Παρίσι, 1935) και ο Πωλ Βίττεκ το *The Rise of the Ottoman Empire* (Λονδίνο, 1938) – και των δύο κυκλοφόρησαν τα τελευταία χρόνια και ελληνικές μεταφράσεις. Το θέμα –εκτός ολίγων περιπτώσεων μικρής απήχησης– δεν εθίγη άμεσα μέχρι τη δεκαετία του 1980, οπότε και με

σειρά νέων δημοσιευμάτων αμφισβητήθηκαν οι έως τότε κρατούσες αντιλήψεις, ενώ επισημάνθηκαν οι αντιφάσεις ανάμεσα στη θέση του γαζά και τη συμπεριφορά των πρώτων Οθωμανών, που ήταν δεκτικοί και ανεκτικοί.

Αυτό το βιβλίο πραγματεύεται πώς και γιατί το πολιτικό εγχείρημα που εγκαινίασε ο οίκος του Οσμάν γύρω στα τέλη του 13ου αιώνα κατάφερε να επιβάλει τη δική του τάξη έναντι των διαφόρων ανταγωνιστών του. Πρόκειται για μια απόπειρα να γίνει κατανοητό πώς οι πρώτοι Οθωμανοί μεταχειρίστηκαν διάφορα μέσα – τη βία και τη συνύπαρξη, τον καταναγκασμό και την ανεκτικότητα, τον εποικισμό και τον εξανδραποδισμό, την καθυπόταξη και την κινητικότητα, την αποδοχή και τον αποκλεισμό, την αποσταθεροποίηση και τη θεσμοθέτηση, την εχθρότητα και τη συμμαχία – με σκοπό να αποκαταστήσουν την αυτοκρατορική τάξη σε αυτή τη γεωγραφική ζώνη.

Ο Τζεμάλ Καφαντάρ –καθηγητής Τουρκικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ– δεν αποσκοπεί σε μια συνολική περιγραφή αυτής της διαδικασίας, αλλά κυρίως στην κριτική εξέταση διαφορετικών ερμηνειών και στην εκλεκτική προβολή μιας εναλλακτικής αφήγησης, καταθέτοντας μια πρώτη επιχειρηματολογία υπέρ μιας νέας προσέγγισης. Στον πρόλογό του σημειώνει χαρακτηριστικά: «Απέναντι σε ένα από τα σημαντικότερα ερωτήματα της παγκόσμιας Ιστορίας, πώς μπορεί να συγκροτήθηκε μια αυτοκρατορία τέτοιας κλίμακας και διάρκειας, πολλοί άξιοι ιστορικοί είχαν συνεισφέρει πολλές πολύτιμες και οξυδερκείς παρατηρήσεις, παρέμειναν ωστόσο προσκολλημένοι στη μία ή στην άλλη αντίληψη περί αμετάβλητης, εν τέλει ανιστορικής ταυτότητας και επέμεναν σε προσεγγίσεις του προβλήματος που βασιζόνταν σε γενικευτικά στερεότυπα».

Ο Καφαντάρ προτείνει μια νέα αφήγηση του ούτως ή άλλως σύνθετου, δυσνόητου και συνεπώς ελκυστικού γρίφου. Προτείνει μια νέα αφήγηση όπου αναγνωρίζονται τα στοιχεία της ετερογένειας και της τυχαιότητας στην πρώιμη οθωμανική ιστορία καθώς και η μεταβλητότητα των ταυτοτήτων, τόσο

ουσιώδης στο ιστορικό πλαίσιο της ύστερης μεσαιωνικής Μικράς Ασίας, όπου οι μεταναστεύσεις και η αλλαγή γλώσσας και θρησκείας αποτελούσαν σκιώδη φαινόμενα.

Αρκετοί επιμένουν να θεωρούν αδύνατη την ανάπτυξη μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων μιας κοινής αντίληψης για το παρελθόν που δεν θα παραβλέπει ή θα υποτιμά τις οδυνηρές αναμνήσεις, αλλά ούτε θα θεωρεί φυσική την εχθρότητα εξαιτίας τους. Τα τελευταία χρόνια και στις δύο χώρες η μελέτη του οθωμανικού παρελθόντος εμφανίζεται με ουσιαστικά ανανεωμένο ενδιαφέρον που το χαρακτηρίζει ζητηρός αλλά και γόνιμος διάλογος.

Russell Martin. GUERNICA. Ο Πόλεμος του Πικάσο. Μετάφραση: Γιάννης Καστανάρας. Εκδόσεις Γκοβόστη, 2008, σελ. 352, τιμή: 17,50 €.

Η Γκερνίκα ή στη βασκική προφορά Γκαϊρν-Νι-κα, πόλη της βόρειας Ισπανίας, βορειοδυτικά του Μπιμπάο, στις 26 Απριλίου 1937 καταστράφηκε ολοσχερώς

μετά τον βομβαρδισμό της από τη ναζιστική λεγεώνα «Κόνδωρ» που συνεργαζόταν με τις δυνάμεις του Φράνκο. Η πόλη δέχθηκε την επίθεση την ώρα που μια τοπική λαϊκή αγορά ήταν γεμάτη κόσμο, με μοναδικό στόχο τη σφαγή αμάχων και την καταστροφή κατοικιών, σχολείων, επιχειρήσεων και εκκλησιών. Ο Πάμπλο Πικάσο, όπως πολλοί άλλοι σε ολόκληρη την Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο, αντέδρασε στο άκουσμα της είδησης εκφράζοντας άμεσα την αγανάκτησή του. Τότε συνειδητοποίησε ότι η μοναδική επιλογή του ήταν να συμμετάσχει στον πόλεμο με τη δημι-

